

Levekår blant ikke-vestlige innvandrere:

Trang økonomi, men færre enn antatt opplever diskriminering

Innvandrere fra ikke-vestlige land har mindre å rutte med enn nordmenn flest, tre av ti hushold faller under grensen for lavinntekt. Mange bor trangt, og en høy andel har store problemer med å komme inn på arbeidsmarkedet. Vanskeligst stilt er innvandrere som kom til Norge etter at lavkonjunkturen satte inn ved inngangen til 1990-tallet. Men denne omfattende levkårsundersøkelsen viser også mindre opplevd diskriminering på bolig- og arbeidsmarkedet enn man har funnet i tidligere undersøkelser. Innvandrere aksepterer i større grad boforhold som nordmenn er misfornøyde med.

Svein Blom og
Agnes Aall Ritland

Hvorfor levkårsundersøkelse om innvandrere?

Et viktig mål for velferdssamfunnet er å hindre at det oppstår sosiale grupper med en levestandard som er vesentlig lavere enn det store flertallets. Bak dette ligger en erkjennelse av at overordnede kvaliteter ved samfunnet vil bli svekket dersom deler av befolkningen permanent stenges ute fra sentrale velferdsgoder. Et av formålene med de ordinære levkårsundersøkelsene er å holde øye med velferdsutviklingen og eventuelt identifisere utsatte grupper.

Innvandrere fra land i den tredje verden og Øst-Europa utgjør en del av befolkningen som har vansker med å

få tilgang til arenaer der sentrale levkårs-goder forvaltes og fordeles. Ikke-vestlige innvandrere er imidlertid en så liten gruppe, de utgjør vel 3 prosent av befolkningen, at den normalt ikke lar seg studere med utgangspunkt i ordinære utvalgsundersøkelser. Selv om mye verdifull statistikk om innvandrere kan hentes fra offentlige registre, f.eks. om sysselsetting, personer på arbeidsmarkedstiltak og helt ledige, lar ikke alle spørsmål seg belyse på bakgrunn av slike registerdata. Levkårsrelevante forhold av mer subjektiv art, som sosiale kontakter, vennskap, psykisk helse, diskriminering eller språkferdighet, vil som regel kreve intervjudata for å kunne belyses.

Om undersøkelsen Levekår blant innvandrere 1996

Ikke-vestlige innvandrere i alder 16-70 år med minst to års botid i Norge ble våren 1996 intervjuet om utdanning, arbeid, økonomi, bolig, sosiale kontakter, helse, diskriminering, aktiviteter m.m.

Utvalget til undersøkelsen Levekår blant innvandrere 1996 er trukket slik at det er representativt for åtte innvandrergrupper i Norge: personer med bakgrunn fra det tidligere Jugoslavia (minus Bosnia-Hercegovina), Tyrkia, Iran, Pakistan, Vietnam, Sri Lanka, Somalia og Chile, i alt en populasjon på nærmere 48 000 personer i alder 16-70 år.

Til sammen 2 561 personer ble intervjuet, flesteparten på sitt eget morsmål. Frafallet var på 33,2 prosent, størst for personer fra Tyrkia og Pakistan (henholdsvis 46 og 38 prosent) og minst for personer fra Sri Lanka og Vietnam (henholdsvis 20 og 26 prosent). Det gjennomsnittlige frafallet er et par prosentpoeng høyere enn ved Statistisk sentralbyrås kvartalsvise omnibusundersøkelser i 1996.

Utvalget ble trukket med om lag like mange fra hver gruppe, mens gruppene i virkeligheten er av svært ulik størrelse (fra 10 900 med pakistansk bakgrunn til 2 100 med somalisk bakgrunn i alder 16-70 år). Derfor veier vi tallene når vi oppgir resultater for utvalget samlet, slik at de største gruppene påvirker tallene sterkere enn de små.

Til intervjudataene er koplet registerdata over befolkningens høyeste utdanning, arbeidstakere ifølge Rikstrygdeverkets og trygdekontorenes arbeidstakerregister, registrerte helt ledige og på arbeidsmarkedstiltak ifølge Arbeidsdirektoratets register over arbeidssøkere ved arbeidskontorene, inntektsdata fra inntektsregisteret og opplysninger om bl.a. ankomstår fra fødelandsfilen i Statistisk sentralbyrå.

Innvandrerbefolkningen

Innvandrerbefolkningen omfatter, enkelt sagt, personer med to utenlandsfødte foreldre. For adopterte regnes adoptivforeldrenes fødeland. Ordet "innvandr" brukes som en kortform for det mer omstendelige "person som tilhører innvandrerbefolkningen". Når det i denne artikkelen tales om "innvandrere" eller "innvandrerne", siktes det som regel til målgruppen for undersøkelsen Levekår blant innvandrere 1996: Personer i alder 16-70 år fra åtte ikke-vestlige land (se forrige ramme).

Av den grunn gjennomførte Statistisk sentralbyrå våren 1996 en levekårsundersøkelse blant personer med bakgrunn fra det tidligere Jugoslavia (unntatt Bosnia-Hercegovina), Tyrkia, Iran, Pakistan, Vietnam, Sri Lanka, Somalia og Chile på oppdrag fra Kommunal- og arbeidsdepartementets innvandringsavdeling. De åtte gruppene ble valgt blant de største ikke-vestlige nasjonalitetsgruppene i Norge, og slik at alle relevante verdensdeler ble representert.

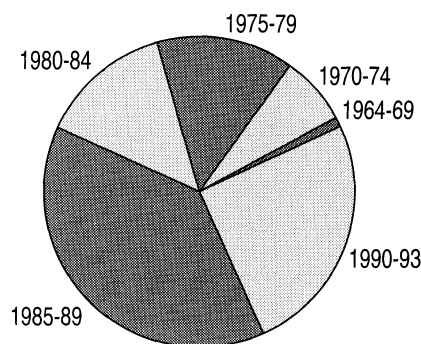
Om lag 5 prosent av dem som ble intervjuet, er født i Norge av to utenlandsfødte foreldre og har dermed ikke selv innvandret. Som "andre-generasjonsinnvandrere" faller de imidlertid innenfor Statistisk sentralbyrås definisjon av "innvandrerbefolkningen". Størst andel utgjør "andre generasjon" blant personer med bakgrunn fra Pakistan og tidligere Jugoslavia, med henholdsvis 14 og 6 prosent.

Flest flyktninger

En fjerdedel av innvandrerne i utvalget kom til Norge i årene 1990-1993. Resten fordeler seg omtrent likt mellom dem som kom i perioden 1985-1989 og dem som kom tidligere (figur 1). Snaut én av ti oppgir å ha kommet til landet som arbeidssøker, 36 prosent av familiegrunner og 46 prosent som flyktninger (figur 2). Ønske om arbeid var det dominerende motiv for innvandringen i årene

før 1975 da innvandringsstoppen ble innført. Deretter fulgte et tiår med familiegrunner som det mest utbredte motiv, inntil fluktgrunner overtok fra og med 1985. Av de åtte gruppene er det tyrkerne som hyppigst oppgir familiegrunner som motiv for innvandringen (to av tre).

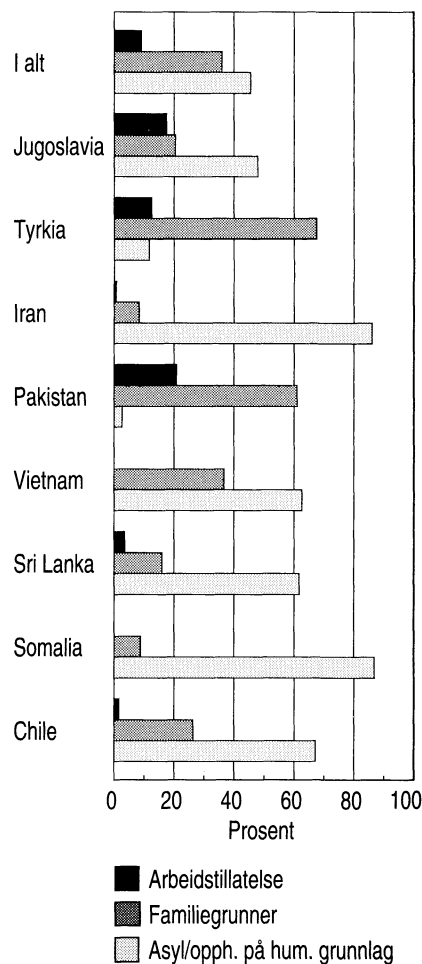
Figur 1: Ankomstår. Innvandrere fra åtte ikke-vestlige land. Prosent

Kilde: Levekår blant innvandrere 1996

Pakistanere og tyrkere er de to nasjonalitetsgruppene av de åtte som har oppholdt seg lengst i Norge. Halvparten av dem har vært bosatt her siden henholdsvis 1979 og 1985 (tabell 1). Dette vil si en median¹ botid på henholdsvis 17 og 11 år. Sammen med jugoslavene er dette de tre nasjonalitetsgruppene som i størst grad har kommet som arbeidsinnvandrere.

Figur 2: Grunnlag for bosetting i Norge, etter landbakgrunn. Prosent

Kilde: Levekår blant innvandrere 1996

Nesten halvparten av jugoslavene i utvalget kom imidlertid til Norge på 1990-tallet, så jugoslavene er likevel den av de åtte gruppene som har kortest oppholdstid bak seg, nest etter somaliene.

Vietnamesere, chilenerne, srilankere (hovedsakelig tamiler), iranere og somaliere er typiske flyktninginnvandrere (figur 2). Av dem er det vietnameserne som har bodd lengst i Norge. Halvparten har vært her siden

Tabell 1: Median ankomstår¹ etter landbakgrunn

Alle	Jugoslavia	Tyrkia	Iran	Pakistan	Vietnam	Sri Lanka	Somalia	Chile
1987	1989	1985	1988	1979	1986	1987	1990	1987

¹ Det år (pr. 1.1.) halvparten av utvalget hadde kommet til landet, den andre halvparten ikke

1986. Blant flyktninggruppene er det også vietnameserne som i størst omfang oppgir familiegrunner som motiv for innvandringen (nesten fire av ti). Nærmere ni av ti iranere og somaliere oppgir flukt som innvandringsgrunn.

Mindre utdanning enn nordmenn

Vi skal først undersøke hvor høyt utdannet de åtte innvandrerguppene er. I Norge blir data om eksamener avlagt ved norske utdanningsinstitusjoner rutinemessig innført i et register over befolkningens høyeste fullførte utdanning (E. Vassenden 1995). Enkelte utdanninger tatt i utlandet blir også registrert ved at det blir formidlet meldinger fra Statens lånekasse for utdanning. I 1991 ble det dessuten skaffet til veie opplysninger om andre utdanninger tatt i utlandet, ved at personer med "uoppgitt" i utdanningsregisteret ble bedt om å fylle ut et spørreskjema. Registeret er likevel fortsatt mangelfullt når det gjelder innvanderes utdanningsnivå; særlig gjelder dette nyankomne innvandrere. I våre data mangler det registeropplysninger om utdanning for vel en tredel av personene i utvalget. Andelen uoppgitt er over 60 prosent for jugoslaver og over 50 prosent for somaliere.

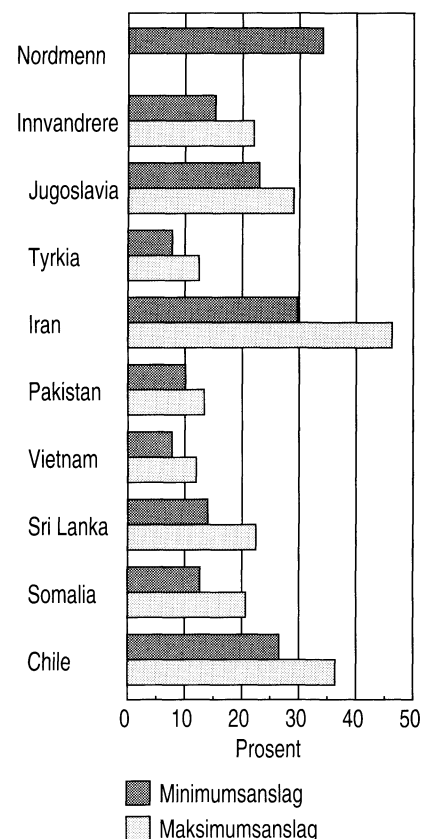
I intervjuet spurte vi om høyeste utdanning fullført henholdsvis i Norge og andre land. Avhengig av hvordan vi kombinerer intervju- og registeropplysningene, kan vi definere et minimums- og et maksimumsanslag. Minimumsanslaget nås ved å benytte intervjudataene bare for dem som

har "uoppgitt" i utdanningsregisteret. Maksimumsanslaget nås ved å velge den høyeste utdanningen enten den stammer fra registeret, intervjuopplysningene om utdanning tatt i Norge, eller intervjuopplysningene om utdanning tatt i utlandet.

Ifølge minimumsanslaget har 15 prosent av innvanderne utdanning på universitets- eller høghskolenivå. Andelen er 22 prosent dersom vi benytter maksimumsanslaget. I begge tilfeller er andelen lavere enn i den norske delen av befolkningen (34 prosent), dersom denne gis tilnærmet samme alders-, kjønns- og bosettingsstruktur som innvandrerguppen (figur 3). Utdanningsopplysningene om nordmenn stammer fra utdanningsregisteret.

I to nasjonalitetsgrupper er andelen høyt utdannede likevel større blant innvanderne enn blant nordmenn, nemlig iranere og chilenerne, såfremt maksimumsalternativet velges. Velges minimumsalternativet, er andelen høyt utdannede 5-10 prosentpoeng lavere blant disse gruppene enn blant nordmenn. Blant tyrkere, pakistanere og vietnamesere er andelen med utdanning på universitets- og høghskolenivå særlig lavt (om lag en av ti). En stor del av innvanderne fra Vietnam er under utdanning på intervjuutidspunktet (tre av ti), så denne gruppens utdanningsnivå vil uten tvil stige med årene. For øvrig er også mange innvandrere fra Iran under utdanning.

Det reelle utdanningsnivået ligger trolig et sted mellom minimums- og

Figur 3: Andel med utdanning på universitets-/høghskolenivå, etter landbakgrunn. Minimums- og maksimumsanslag¹. Prosent

¹ Minimumsanslag: Befolkningens høyeste utdanning pr. 1.10.1994 iflg. register. Intervjuopplysninger om utdanning erstatter uoppgitt i registeret. Maksimumsanslag: Høyeste utdanning iflg. register eller intervju

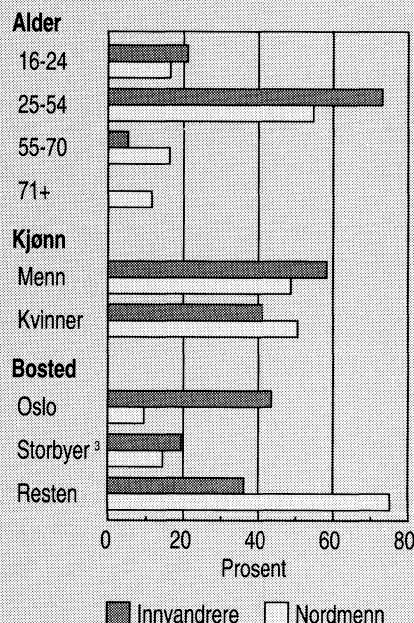
Kilde: Utdanningsregisteret og Levekår blant innvandrere 1996

maksimumsanslaget. Det er alltid en viss sjans for at utdanningsnivået, bevisst eller ubevisst, overvurderes i et intervju. På den annen side ligger referansetidspunktet for registeropplysningene et par år tilbake i tid (1.10.1994). Utdanninger avsluttet etter denne dato er dermed ikke med i registeret. Dette innebærer at utdanningsnivået i minimumsanslaget kan være undervurdert for enkelte innvandrergupper. I resten av

Hvordan sammenlikne innvandrere med nordmenn?

Resultater for innvandrerne sammenliknes med resultater for nordmenn basert på Levekårsundersøkelsen 1995 og enkelte andre landsrepresentative intervjuundersøkelser (bl.a. Boforholdsundersøkelsen 1995 og Statistisk sentralbyrås omnibusundersøkelse 1. kvartal 1996). Nordmenn er her definert som personer med minst én norskfødt forelder. Fordi det blant de åtte innvandrergruppene samlet er relativt flere yngre personer, menn og byboere enn i utvalget av nordmenn (se figuren ved siden av), veier vi opp verdiene til disse gruppene av nordmenn før vi sammenlikner. Uttrykket "veide verdier" i teksten refererer til dette. Eventuelle forskjeller mellom nordmenn og innvandrere kan således ikke skyldes forskjeller mht. alder, kjønn og bosted. Innbyrdes forskjeller innvandrergruppene imellom kan imidlertid godt skyldes forskjeller mellom gruppene langs disse tre dimensjonene.

Innvandrere¹ og nordmenn², etter henholdsvis alder, kjønn og bosted. Prosent

¹ Første- og andregenerasjonsinnvandrere i alderen 16-70 år fra det tidligere Jugoslavia, Tyrkia, Iran, Pakistan, Vietnam, Sri Lanka, Somalia og Chile bosatt i Norge pr. 1.1.1996. Populasjonstall, N=47 700

² Personer 16 år og eldre med minst én norskfødt forelder bosatt i Norge pr. 1.1.1995. Fra nettutvalget til Levekårsundersøkelsen 1995, N=3 568

³ Bergen, Trondheim, Stavanger, Kristiansand, Drammen og Tromsø

Kilde: Statistisk sentralbyrås fødelandsfil og Levekårsundersøkelsen 1995

artikkelen er minimumsanslaget lagt til grunn. Valget av maksimums- eller minimumsanslaget virker ikke avgjørende inn på konklusjonene.

Færre er yrkesaktive

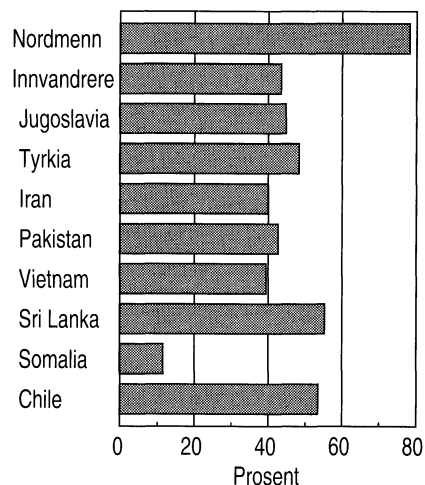
En god utdanning gir som oftest avkastning i form av bedre muligheter på arbeidsmarkedet. At innvandrere kommer i arbeid og blir økonomisk selvberget, er kanskje den viktigste målsettingen i innvandringspolitikken

og en god indikator på integrering. Som arbeidsmarkedsstatistikken viser, gjenstår imidlertid mye før dette målet er nådd. I vår undersøkelse ble innvandrerne bedt om å oppgi hvorvidt de vanligvis hadde inntektsgivende arbeid av minst én times varighet i uken. Halvparten av utvalget svarte bekræftende på dette.

Personer som i intervjuet svarer at de er sysselsatte, vil kunne være på ar-

beidsmarkedskurs eller i praksisplass. Slike kvalifiseringstiltak, der godtgjørelsen utbetales direkte fra arbeidskontoret, regnes ikke som sysselsetting i arbeidsmarkedsstatistikken. Vårt spørsmål om yrkesaktivitet egnet seg ikke til å skille ut disse. Data fra Arbeidsdirektoratets register over arbeidssøkere ved arbeidskontorene er imidlertid koplet til intervjudataene. Unnlater vi å regne personer som pr. 1. kvartal 1996 er registrert på kvalifiseringstiltak som sysselsatte, går andelen sysselsatte ned til 44 prosent² (figur 4). Personer med bakgrunn fra det tidligere Jugoslavia, Iran, Pakistan og Vietnam ligger nær dette gjennomsnittet. Personer fra Tyrkia, Sri Lanka og Chile har en høyere andel sysselsatte, med srilankerne øverst (56 prosent) og somalierne nederst (12 prosent). Til sammenlikning har nordmenn en andel sysselsatte på 79 prosent, dersom vi antar at de har tilnærmet samme

Figur 4: Andel som oppgir vanligvis å ha inntektsgivende arbeid av minst én times varighet pr. uke, etter landbakgrunn¹. Prosent

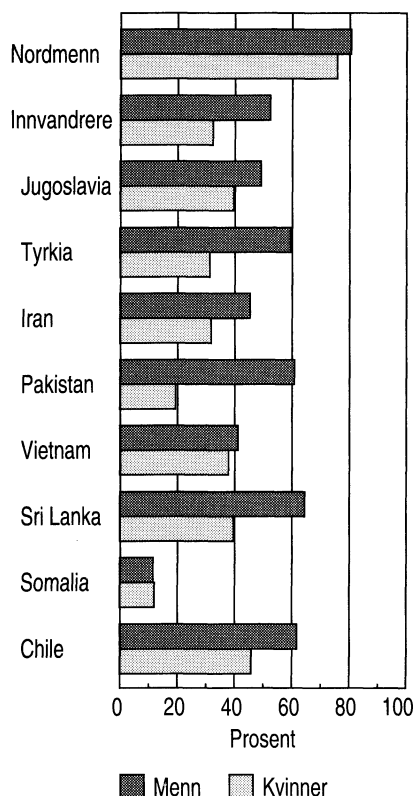
¹ Personer registrert på kvalifiseringstiltak 1. kvartal 1996 er holdt utenfor

Kilde: Levekår blant innvandrere 1996, Levekårsundersøkelsen 1995 og Arbeidsdirektoratets register over personer på arbeidsmarkedsstiltak

fordeling etter kjønn, alder og bosted som innvandrerne, og at om lag 1 prosent er på kvalifiseringstiltak.

Kjønnsforskjellene i sysselsetting er til dels betydelige blant innvandrerne, 20 prosent for de åtte innvandrergruppene under ett (figur 5). De største forskjellene forekommer i den pakistanske og tyrkiske gruppen, der henholdsvis om lag 40 og 30 prosentpoeng flere menn enn kvinner er i lønnet arbeid. Begge land er overvei-

Figur 5: Andel som oppgir vanligvis å ha inntektsgivende arbeid av minst én times varighet pr. uke, etter landbakgrunn og kjønn¹. Prosent

¹ Personer registrert på kvalifiseringstiltak 1. kvartal 1996 er holdt utenfor

Kilde: Levekår blant innvandrere 1996, Levekårsundersøkelsen 1995 og Arbeidsdirektoratets register over personer på arbeidsmarkedstiltak

ende muslimske samfunn. Tradisjonelle tolkninger av islam framholder at kvinnens hovedoppgave er i hjemmet. Et liknende syn gjorde seg gjeldende i Norge for en generasjon siden.³ I dag er forskjellen mellom kjønnene i andelen sysselsatte blant nordmenn på 5 prosentpoeng (veide verdier).

Sysselsatte innvandrere i vårt utvalg rapporterer noe kortere arbeidstid enn sysselsatte nordmenn. Den største forskjellen i arbeidstid går likevel mellom kjønnene, både for innvandrere og nordmenn. Tre firedeler av sysselsatte menn blant innvandrerne arbeider heltid, dvs. 37 timer eller mer i uken. Blant innvandrerkvinnene er tilsvarende andel en av to. Blant sysselsatte nordmenn jobber åtte av ti menn heltid mot seks av ti kvinner.

Utdanning styrker sjansen for jobb

Vi har undersøkt empirisk betydningen av forskjellige bakgrunnsfaktorer for sjansen til å være sysselsatt. Analysemetoden tillater at flere bakgrunnsfaktorer virker samtidig.⁴ Analysen viser at utdanning har en positiv, men ikke svært sterk, selvstendig effekt på tilbøyeligheten til å være i arbeid. Styrken i sammenhengen avhenger noe av hvilken indikator for sysselsetting vi benytter. Sjansen for å være sysselsatt er ikke høyere for høgskole- og universitetsutdannede enn for de som har fullført videregående utdanning⁵, når intervjuopplysningene om sysselsetting benyttes.

Benyttes derimot tilkoplete data om arbeidstakere fra Rikstrygdeverkets og trygdekontorenes arbeidstakerregister, gir den omtalte utdanningsøkningen også en signifikant økning i sysselsettingsnivået. En forskjell mellom disse sysselsettingsindikatorene er at selvstendige og familiearbeidere ikke er med i arbeidstakerregisteret,

og at kravet til arbeidets omfang er satt noe høyere i arbeidstakerregisteret enn i intervju spørsmålet.

Selv om utdanning øker sjansen for jobb, er det like fullt betydelige forskjeller mellom høyt utdannede nordmenn og innvandrere med hensyn til omfanget av sysselsetting. Mens 87 prosent av nordmenn med utdanning på universitets- og høgskolenivå er sysselsatt (veid verdi), gjelder det samme bare 54 prosent av de universitets- og høgskoleutdannede innvandrerne. Av høyt utdannede innvandrere som ikke er sysselsatt og som ser på seg selv som arbeidsledige (25 prosent av alle høyt utdannede), er det vel to av ti som mener at "diskriminerende holdning mot innvandrere fra arbeidsgivere" er en av årsakene til at de har blitt gående ledige. Knappt to av ti anfører at de mangler "personlige referanser og referanser på yrkeserfaring", vel en av ti viser til at utdanningen fra hjemlandet ikke er godkjent, tre av ti hevder at det "ikke finnes jobber å få", mens to av ti refererer til språkproblemer som forklaring på ledigheten.

Språkferdighet er også viktig

Djuve og Hagen (1995) finner i sin undersøkelse av levekårene blant flyktninger i Oslo, at ferdighet i norsk bare har begrenset betydning for flyktningenes sjanser på arbeidsmarkedet. Ifølge deres data er det bare blant kvinner at språkferdigheten henger klart sammen med tilbøyeligheten til å være yrkesaktiv. Vår undersøkelse bekrefter bare delvis dette. Riktignok finner vi at ferdighet i norsk, vurdert av personen selv, har større sammenheng med yrkesaktivitet for kvinner enn for menn. Men også for menn betyr det å mestre det norske språket at man øker sine sjanser på arbeidsmarkedet. Vi bør imidlertid være oppmerksom på at årsaks-sammenhengen også kan gå den motsatte vegen: Yrkesaktivitet øker

Andre levekårsundersøkelser blant innvandrere

Statistisk sentralbyrå gjennomførte i 1983 en landsrepresentativ undersøkelse av levekår blant utenlandske statsborgere. 871 personer i alder 16-79 år fra Chile, Pakistan, Vietnam, Tyrkia og Storbritannia ble intervjuet. Frafallet var på 24,7 prosent. Resultatene fra undersøkelsen ble sammenliknet med resultater fra Levekårsundersøkelsen 1983.

I 1995 gjennomførte Forskningsstiftelsen FAFO en undersøkelse av levekår blant flyktninger bosatt i Oslo med 6-7 års botid i Norge. Av et utvalg på 667 personer, var det 327 personer i alderen 18-65 år (chilenere, iranere, kurdere, somaliere, tamiler og vietnamesere) som ble intervjuet. Dette gir et frafall på 51,0 prosent. I rapporten fra undersøkelsen sammenliknes resultatene med data fra FAFOs levekårsundersøkelse i Oslo i 1994.

kontakten med nordmenn og dermed også ferdigheten i norsk.

Ankomst på 1990-tallet en ulempe

Foruten alder har likeledes ankomståret betydning for tilbøyeligheten til å være yrkesaktiv. Å ha kommet til landet før 1990 styrker sjansen for å være sysselsatt, mens ankomst på 1990-tallet svekker den. Her er det to faktorer som spiller sammen, nemlig at de som ankom på 1990-tallet, har hatt kortest botid og dermed minst tid til å tilpasse seg det norske arbeidsmarkedet. Ikke mindre viktig er det at konjunktorene først på 1990-tallet var svake, og at dette spesielt rammet dem som begynte å søke arbeid på denne tiden. Ettersom vi her har observasjoner bare fra ett tidspunkt, faller botid og ankomstår sammen slik at det blir umulig å skille betydningen av disse to faktorene fra hverandre empirisk. Dette er imidlertid gjort i et annet arbeid (Blom 1996), som viser at konjunktursituasjonen rundt ankomståret betyr mer for sysselsettingssjansen enn varigheten av botiden.

En fordel å være arbeidsinnvandrere

Endelig kan det også iakttas en viss selvstendig effekt av grunnlaget for flyttingen til Norge. Å ha kommet

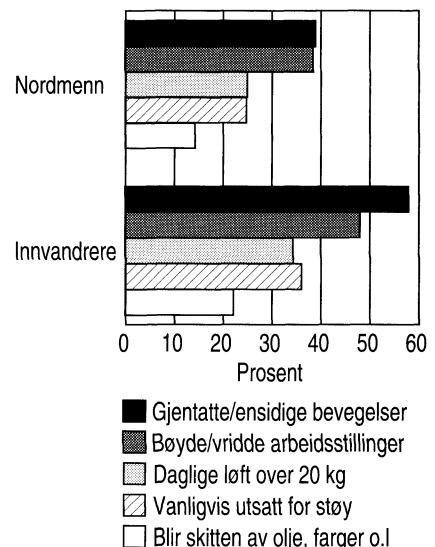
som arbeidsinnvandrere gir i seg selv noe bedre sjanse for å være sysselsatt når effekten av ankomstår og de andre faktorene nevnt ovenfor er eliminert. Å være flyktning gir på den annen side noe mindre sjanse på arbeidsmarkedet. Noen overraskelse er dette neppe. I motsetning til arbeidsinnvandrerne har flyktningene kommet for å slippe unna forfølgelse i hjemlandet, ikke fordi de ønsket å ta arbeid i Norge.

Større belastninger i arbeidsmiljøet

Selv om det å være sysselsatt må anses som et sentralt levekårs gode, som gir tilgang til andre levekårs gode, innebærer det inntektsgivende arbeidet også belastninger og ulemper. Annen statistikk viser at innvandrere fra ikke-vestlige land gjerne jobber innen næringer som rengjøring, hotell og restaurant (Statistisk sentralbyrå 1995: tabell 19). Her er innslaget av manuelt og rutinemessig arbeid stort i lave stillingskategorier. Vårt innvandrerutvalg rapporterer da også flere belastninger i arbeidsmiljøet enn nordmenn med tilsvarende alders-, kjønns- og bostedsprofil.

Nærmere seks av ti sysselsatte⁶ innvandrere rapporterer om mye gjentatte og ensidige bevegelser (figur 6). Hver annen nevner problemer med

Figur 6: Belastninger i arbeidsmiljøet for nordmenn og innvandrere fra åtte ikke-vestlige land. Andel der daglig arbeid innebærer.... Prosent

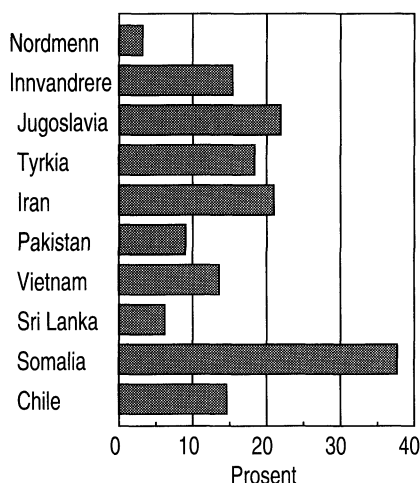
Kilde: Levekår blant innvandrere 1996 og Levekårsundersøkelsen 1995

bøyde, vridde eller på annen måte belastende arbeidsstillinger. Tilsvarende tall for nordmenn er fire av ti for begge forhold. Andelen som melder om daglige løft over 20 kg og utsatthet for støy, er likeledes 10 prosentpoeng høyere blant innvandrerne enn blant nordmenn (ca. 35 mot 25 prosent). Mens bare 12 prosent av sysselsatte nordmenn opplever arbeidsoppgavene som lite varierte, er denne andelen nærmere fire ganger så høy blant sysselsatte innvandrere. Andelen som i noen grad eller i høy grad opplever arbeidet som en psykisk påkjenning, er henholdsvis 35 og 18 prosent blant innvandrere og nordmenn.

Større risiko for å miste arbeidet

Tre av ti sysselsatte innvandrere mener at de står i fare for å miste jobben i løpet av de nærmeste årene. Bare halvparten så mange nordmenn

Figur 7: Andel arbeidsledige (aktivt arbeidssøkende) siste måned, etter landbakgrunn. Personer i alder 16-66 år. Prosent

Kilde: Levekår blant innvandrere 1996 og Levekårsundersøkelsen 1995

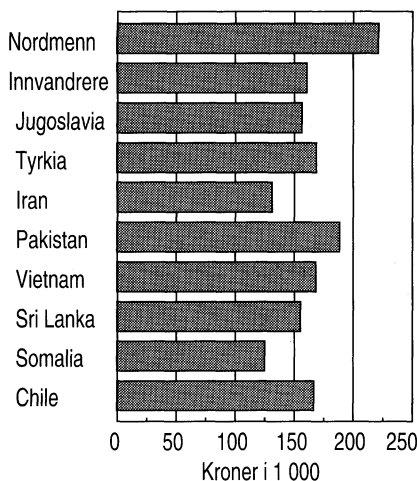
mener det samme. Pakistanske og srilankiske innvandrere er i dette spørsmålet om lag på linje med nordmenn. Andelen fast ansatte er da også lavere blant innvandrere enn blant nordmenn, henholdsvis 72 mot 82 prosent.

Andelen faktisk arbeidsledige er likeledes langt høyere blant innvandrere enn blant nordmenn, 15 prosent av innvandrerne oppgir å være uten arbeid og har forsøkt å få arbeid i måneden før intervjuet, mens tilsvarende tall for nordmenn er 3 prosent (figur 7). Andelen er lavest blant de pakistanske og srilankiske innvandrerne (henholdsvis 9 og 6 prosent), mens den er desidert høyest blant de somaliske innvandrerne (37 prosent). Tallene er beregnet av alle personer i yrkesaktiv alder, her 16-70 år, slik det nå også gjøres i arbeidsmarkedsstatistikken for grupper som har mange nykommere på arbeidsmarkedet (jf. Statistisk sentralbyrå 1996).

Lavere disponibel inntekt

Fordi ikke-vestlige innvandrere oftere er uten lønnet arbeid enn nordmenn, oftere befinner seg i lavlønnsyrker og noe oftere på deltid, blir også deres disponible inntekt lavere. Disponibel inntekt beregnes på husholdsnivå og utgjør summen av yrkesinntekt, kapitalinntekt og overføringer fra det offentlige minus kapitalutgift og utliknet skatt. Beløpene hentes fra inntektsregisteret og summeres for alle personer som ifølge intervjuet inngår i samme hushold. Ifølge registeropplysningene var den gjennomsnittlige disponible husholdsinntekten for de åtte innvandrergруппene i 1994 160 900 kroner. Dette utgjør 73 prosent av den disponible inntekten for hushold av nordmenn (221 400 kroner), når personene som representerer husholdene har tilnærmet samme alders-, kjønns- og bosettingsstruktur som blant innvandrerne. Lavest disponible inntekt hadde somaliske og iranske hushold med henholdsvis 125 100 og 131 400 kroner. Høyest disponible inntekt hadde pakistanske

Figur 8: Disponibel husholdsinntekt i 1994, etter landbakgrunn. Beløp i kroner

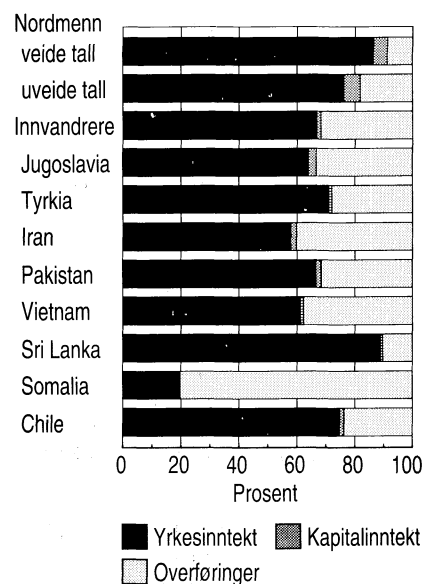
Kilde: Levekår blant innvandrere 1996, Levekårsundersøkelsen 1995 og Inntektsregisteret

hushold med 188 700 kroner (figur 8).

Lavere inntektsandel fra yrke, større andel fra overføringer

Både blant nordmenn og innvandrere kommer størstedelen av den samlede husholdsinntekten fra yrkesvirksomhet. Med samlet inntekt menes her summen av yrkesinntekt, kapitalinntekt og overføringer fra det offentlige, før kapitalutgifter er trukket fra. For de åtte nasjonalitetsgruppene under ett utgjør yrkesinntekten (lønns- og næringsinntekt) to tredeler av samlet husholdsinntekt. For hushold av nordmenn, der personene som representerer husholdene har tilnærmet samme alders-, kjønns- og bostedsfordeling som blant innvandrerne, utgjør yrkesinntekten hele 86 prosent av samlet husholdsinntekt. I srilankiske hushold er yrkesinntektens

Figur 9: Andel av samlet husholdsinntekt i 1994 (før fradrag av kapitalutgifter) som utgjøres av yrkesinntekt, kapitalinntekt og mottatte overføringer, etter landbakgrunn. Prosent

Kilde: Levekår blant innvandrere 1996, Levekårsundersøkelsen 1995 og Inntektsregisteret

andel av samlet husholdsinntekt vel så stor som i hushold av nordmenn (89 prosent). Lavest er yrkesinntekts andel i somaliske hushold (20 prosent) (figur 9).

Offentlige overføringer står for vel tre tideler av den samlede husholdsinntekten for de åtte innvandrergruppene under ett, og knapt en tidel for hushold av nordmenn med samme alders-, kjønns- og bosettingsstruktur som innvandrerne. Overføringsandelen er spesielt stor for somaliske hushold (80 prosent av samlet inntekt). De største overføringene til innvandrerne er sosialhjelp, barnetrygd og ytelser fra folketrygden. For de åtte innvandrergruppene under ett utgjør disse inntektspostene henholdsvis 12, 7 og 6 prosent av samlet husholdsinntekt. Blant hushold av nordmenn utgjør de tilsvarende postene henholdsvis en halv, 2 og 3 prosent (veide verdier).

Dersom nordmenns husholdsinntekt studeres uten at gruppens fordeling etter alder, kjønn og bosted endres, blir forskjellen til innvandrerne mindre. Overføringsandelen av samlet husholdsinntekt øker da med 9 prosentpoeng (til 18 prosent), mens andelen av husholdsinntekten som stammer fra yrkesarbeid går ned med 10 prosentpoeng (til 76 prosent) (se figur 9). Bl.a. er de gjennomsnittlige ytelsene fra folketrygden i virkeligheten langt høyere for nordmenn enn for innvandrerne, henholdsvis 34 200 mot 13 700 kroner på husholdsnivå (11 mot 6 prosent av samlet inntekt). Det samme gjelder for tjenstepensjonen. Dette faktum bunner selvsagt i at en langt større andel av husholdene omfatter alderspensjonister blant nordmenn enn blant innvandrerne.

Kapitalinntekten, dvs renter av bankinnskudd, inntekt av bolig m.m., utgjør bare en beskjeden del av samlet husholdsinntekt for innvandrerne og

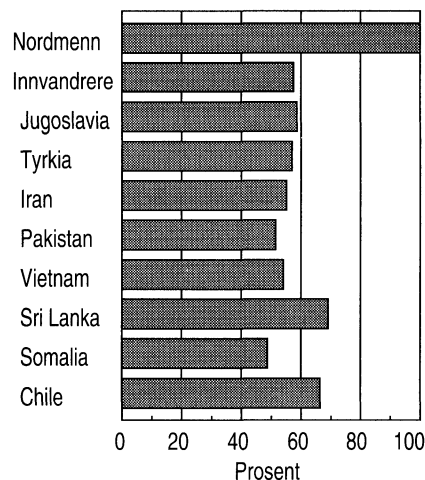
sammenliknbare grupper av nordmenn, henholdsvis 2 og 5 prosent (veide verdier). Dette er mindre enn kapitalutgiftene (gjeldsrenter og underskudd i boligselskap) for begge grupper. Trekket kapitalutgiften fra kapitalinntekten på husholdsnivå, får vi derfor en negativ *netto* kapitalinntekt for innvandrerne og nordmenn på henholdsvis 5 og 4 prosent av samlet inntekt.

Inntektsforskjellene forsterkes av ulik husholdsstørrelse

Innvandrerne har gjennomgående større hushold enn nordmenn. Mens nærmere fire av ti innvandrerne fra de åtte nasjonalitetene samlet tilhører hushold på fem eller flere personer, gjelder det samme bare en av ti nordmenn. Gjennomsnittlig husholdsstørrelse blant nordmenn er 2,3 mot 3,3 blant innvandrerne. Lavest gjennomsnittlig husholdsstørrelse har innvandrerne fra Iran og Sri Lanka (2,5 personer pr. hushold). Høyest gjennomsnittlig husholdsstørrelse har innvandrerne fra Pakistan (4,6). Fordi det er mer ressurskrevende å underholde store enn små hushold, vil samme disponible husholdsinntekt gi ulik velferd i hushold av ulik størrelse. Det er altså nærliggende å se husholdsinntekten i lys av husholdsstørrelsen.

Nå er det imidlertid også stordriftsfordeler ved at flere personer bor sammen i store hushold. Flere kan dele på boligutgiftene og nyttiggjøre seg de samme kapitalvarene. For å ta hensyn til dette divideres den disponible husholdsinntekten med antall "forbruksenheter" i husholdet. Den hittil mest brukte metoden for å beregne forbruksenheter har vært å gi en enslig voksen verdi 1, øvrige voksne personer i husholdet verdi 0,7 og alle barn 16 år og yngre verdi 0,5 (den såkalte OECD-skalaen). Et hushold med mor, far og tre barn under

Figur 10: Disponibel husholdsinntekt i 1994 pr. forbruksenhet for innvandrerne fra åtte ikke-vestlige land i prosent av nordmenns, etter landbakgrunn. Prosent

Kilde: Levekår blant innvandrere 1996, Levekårsundersøkelsen 1995 og Inntektsregisteret

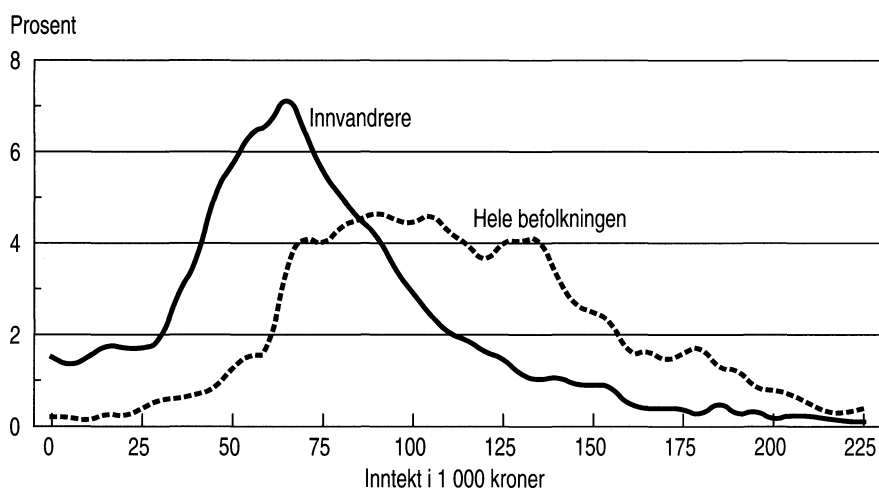
16 år (fem personer) utgjør således 3,2 forbruksenheter.

Benyttes denne skalaen, blir den disponible husholdsinntekten pr. forbruksenhet for de åtte innvandrergruppene samlet 72 200 kroner (figur 10). Dette utgjør bare 58 prosent av den disponible husholdsinntekten pr. forbruksenhet for sammenliknbare grupper av nordmenn (125 500 kroner). Høyest er den disponible husholdsinntekten pr. forbruksenhet blant innvandrerne fra Sri Lanka og Chile, med henholdsvis 86 700 og 83 300 kroner. Dette utgjør 69 og 66 prosent av tilsvarende beløp for nordmenn. Lavest er den disponible husholdsinntekten pr. forbruksenhet blant innvandrerne fra Pakistan og Somalia, henholdsvis 52 og 49 prosent av nordmenns.

Tre av ti under grensen for lavinntekt

I en artikkelsamling om fattigdom i Norden anvender Aaberge, Andersen

Figur 11: Fordeling av disponibel husholdsinntekt i 1994 (i 1 000 kroner) pr. forbruksenhet for innvandrere fra åtte ikke-vestlige land og befolkningen som helhet. Prosent

Kilde: Levkår blant innvandrere 1996, Levkårsundersøkelsen 1995 og Inntektsregisteret

og Wennemo (1996) forskjellige kriterier for å bestemme andelen med lavinntekter i Norge. Andelen varierer noe etter hvilket kriterium som benyttes, men ligger uansett et sted i nærheten av 5 prosent. Et mye benyttet kriterium for lavinntekt i EU er at disponibel inntekt pr. forbruksenhet er under 50 prosent av medianen (jf. note 1). I artikkelen beregnes forbruksenhetene etter den tradisjonelle OECD-skalaen. I 1994 betyr dette at grensen for lavinntekt på husholdsnivå ligger ved en disponibel inntekt pr. forbruksenhet på om lag 52 000 kroner i løpende priser (ifølge forbruks- og inntektsundersøkelsen). Tre av ti av våre innvandrerhushold har en registrert disponibel inntekt pr. forbruksenhet (beregnet etter samme OECD-skala) under dette nivået. Andelen er høyere blant somalier (fire av ti) og lavere blant chilener og srilankere (to av ti). Figur 11 viser hvordan den disponible husholdsinntekten pr. forbruksenhet fordeles seg etter størrelse for de åtte innvandrergruppene samlet og for hele befolkningen. Verdiskaping i

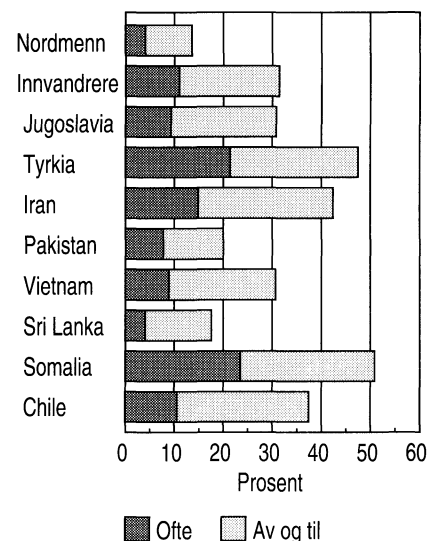
hjemmet i form av ulønnet husholdsarbeid og barnepass inngår for øvrig ikke i beregningen. Det er rimelig å regne med at slike inntektskilder betyr langt mer for enkelte innvandrergrupper enn for nordmenn.

Større problemer med å klare løpende utgifter

Hvordan vurderer innvandrerne selv sin økonomiske situasjon? 11 prosent sier at deres hushold i løpet av det siste året *ofte* har hatt problemer med å klare løpende utgifter til mat, transport, bolig o.l. Tilsvarende andel blant nordmenn er 4 prosent. Tar vi også med dem som sier at de *av og til* har hatt slike problemer, stiger andelen til 31 prosent blant innvandrerne og 14 prosent blant nordmenn (figur 12).

Likeledes svarer vel en tredel av innvandrerne bekreftende på at de størstedelen av året ville hatt vansker med å klare en uforutsett regning på 2 000 kroner. Blant nordmenn er denne andelen 15 prosent. Mens seks av ti nordmenn sier at husholdets

Figur 12: Andel som i løpet av det siste året har tilhørt et hushold som har hatt vansker med å klare de løpende utgiftene til mat, transport, bolig o.l., etter landbakgrunn. Prosent

Kilde: Levkår blant innvandrere 1996 og Levkårsundersøkelsen 1995

inntekter og utgifter er slik at de vanligvis kan spare noe, sier bare hver fjerde innvandrer det samme. Andelen som noen gang mottok sosialhjelp de siste 12 månedene, er likeledes 26 prosent blant de åtte innvandrergruppene samlet og 5 prosent blant nordmenn.

Alt i alt har vi inntrykk av at de "subjektive indikatorene" på økonomisk velferd basert på egne utsagn skiller noe mindre mellom nordmenn og innvandrere enn de "objektive indikatorene". Med andre ord, det ser ut som om innvandrere gjennomgående beklager seg mindre over det nordmenn ville ha betegnet som problematiske levkår. En grunn til dette kan være at nordmenn og innvandrere delvis har ulike referanserammer og forventninger som utgangspunkt for sine vurderinger.

Flere bor i blokk

Utgiftene til bolig utgjør gjerne den største enkeltinvesteringen i husholdet. Boligens standard, størrelse og beliggenhet må således antas å være nært forbundet med husholdets inntekt og formue. Seks av ti innvandrere bor enten i frittliggende blokk eller i sammenbygde store hus som bygårder. Til sammenlikning bor kun tre av ti nordmenn med samme alders-, kjønns- og bostedsfordeling som innvandrerne i blokk eller bygårder. Bare i overkant av en av ti innvandrere bor i frittliggende enebolig, mens nesten fire av ti nordmenn bor i en slik bolig. Det er ikke store variasjoner de ulike innvandrerrgruppene imellom, men andelen som bor i blokk eller bygård er høyest blant pakistanere. Tre av fire pakistanere bor

i blokk eller bygård. Pakistanerne er da også den av de åtte innvandrerrgruppene som i størst grad bor i Oslo.

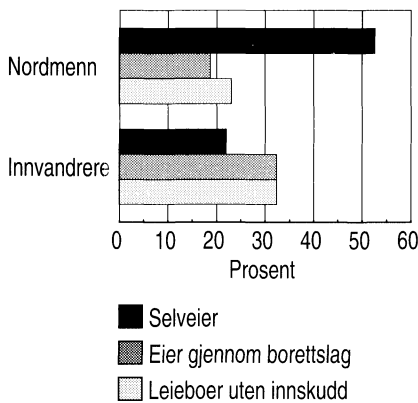
På spørsmålet om hva slags boligtype innvandrere og nordmenn ville valgt dersom de "kunne velge helt fritt", svarer seks av ti innvandrere at de ville foretrekke å bo i enebolig. Andelen er om lag den samme blant nordmenn. Bare i underkant av en av fem, både innvandrere og nordmenn, ville velge blokk eller leiegård dersom valget ikke var underlagt begrensninger av noe slag.

Flere innvandrere leier

Under framveksten av velferdsstaten ble det utviklet en boligpolitikk her til lands som er blitt kalt "den norske modellen". I motsetning til i andre

nordeuropeiske land ble det erklærte målet at alle skulle eie sin egen bolig (Hansen 1995). Blant nordmenn er det da også sju av ti som tilhører en husholdning som eier boligen sin, enten som selveiere (fem av ti) eller gjennom borettslag (to av ti) (veide verdier) (figur 13). Blant innvandrerne er tilsvarende andel langt lavere. To av ti bor i selveide boliger, mens tre av ti bor i borettslagsboliger. Vel tre av ti innvandrere bor i boliger som leies uten innskudd, mot vel to av ti nordmenn. Dersom disposisjonsformen kunne "velges fritt", ville imidlertid ni av ti, både innvandrere og nordmenn, foretrekke å eie boligen sin, enten som selveiere eller som andelseiere i borettslag.

Figur 13: Hvordan husholdet disponerer over boligen. Nordmenn og innvandrere fra åtte ikke-vestlige land. Prosent

Kilde: Levekår blant innvandrere 1996 og Levekårsundersøkelsen 1995

På spørsmål om hvorfor man leier i stedet for å eie, svarer halvparten av innvandrerne at de ønsker å kjøpe, men at de har vansker med å få lån. Blant nordmenn er den vanligste begrunnelsen for å leie at bostedet er midlertidig.

Ikke vesentlig lavere boligstandard ...

Levekårsundersøkelsen i 1983 viste at utenlandske statsborgere jevnt over bodde i dårligere boliger enn nordmenn. Nesten hver femte tyrker og pakistaner bodde da i boliger uten bad eller WC. Til sammenlikning gjaldt dette kun 6 prosent av nordmenn (Støren 1987). Dette bildet har endret seg radikalt i løpet av de siste 13 årene. I dag har nesten alle (99 prosent) innvandrere så vel som nordmenn boliger med innlagt bad og WC. Andelen som har bolig med innlagt varmt vann og sentralvarme/faste elektriske ovner, er heller ikke lavere blant innvandrere enn blant nordmenn. Andelen som har kjøkken på minst 6 m² eller terrasse/annen uteplass er imidlertid en smule lavere blant innvandrerne (5-7 prosentpoeng). Alt i alt er innvandrerens bolig-

ger i dag ikke av vesentlig dårligere basisstandard enn nordmenns. Den viktigste årsaken til dette er at mange av de dårligste boligene er revet eller utbedret gjennom byfornyelse.

..men flere bor trangt

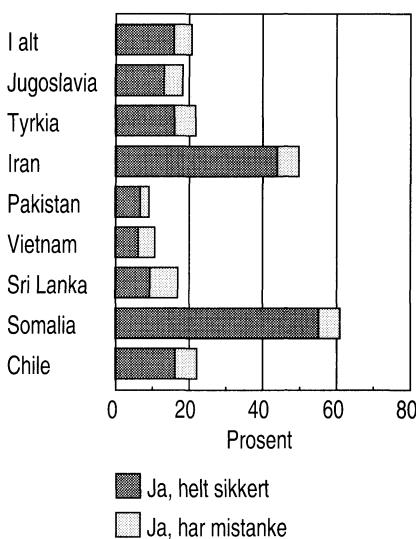
Tre av ti innvandrere oppgir imidlertid at de synes det er for liten plass i boligen. Det samme sier 23 prosent av den norske befolkningen (veide verdier). Ifølge en vanlig objektiv definisjonen av trangboddhet bor en person trangt dersom hun eller han (a) bor alene og disponerer ett rom eller (b) tilhører en flerpersonshusholdning som disponerer mindre enn ett rom pr. person. Som beboelsesrom regnes ikke kjøkken, bad, entré eller små rom under 6 m². Ifølge denne definisjonen bor 53 prosent av innvandrerne trangt. Det samme gjelder bare 13 prosent av den norske befolkningen. Det er altså færre innvandrere som subjektivt oppfatter sin bolig som trang enn hva det objektive

målet indikerer, mens det blant nordmenn er omvendt!

En av fem diskriminert på boligmarkedet

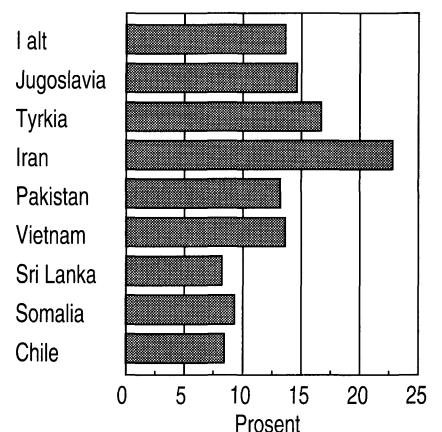
En av fem innvandrere hevder at de noen gang har opplevd å bli nektet å leie eller kjøpe bolig på grunn av sin innvandrerbakgrunn (figur 14). De fleste av disse, tre firedeler, er helt sikre i sin sak. Andelen som mener å ha blitt diskriminert på denne måten, er spesielt høy blant innvandrere fra Iran (fem av ti) og Somalia (seks av ti). I begge disse gruppene er andelen som leier sin bolig, høy. Bare en av ti pakistanske og vietnamesiske innvandrere rapporterer om diskriminering på boligmarkedet. Disse tallene er vesentlig lavere enn tilsvarende tall fra FAFOs levekårsundersøkelse blant flyktninger i Oslo. Der ble det funnet at nær halvparten av de intervjuede mente diskriminering på boligmarkedet ("norske utleiende foretrekker nordmenn") kunne forklare hvorfor flyktninger bor dårligere enn nordmenn (Djuve og Hagen 1995).

Figur 14: Andel som noen gang er nektet å leie eller kjøpe bolig pga. innvandrerbakgrunn, etter landbakgrunn. Prosent

Kilde: Levekår blant innvandrere 1996

Figur 15: Andel av sysselsatte som siste år har opplevd å bli plaget på jobben pga. sin innvandrerbakgrunn, etter landbakgrunn. Prosent

Kilde: Levekår blant innvandrere 1996

En av sju trakassert på arbeidsplassen

Vi stilte også et spørsmål om trakassering på arbeidsplassen. I alt oppgir en av sju (14 prosent) av de sysselsatte at de i løpet av det siste året har opplevd å bli plaget på grunn av sin innvandrerbakgrunn på jobben eller i forbindelse med jobben (figur 15).⁷ Særlig personer fra Iran rapporterer om dette (23 prosent). Færrest med slik erfaring har sysselsatte fra Sri Lanka og Chile (8 prosent). Også her har FAFO-undersøkelsen langt høyere tall enn våre. Nesten hver tredje flyktning i denne undersøkelsen sa seg enig i at "utlendinger behandles dårligere enn nordmenn på norske arbeidsplasser" og ytterligere 40 prosent sa seg delvis enige i dette. Det er trolig lettere å slutte seg til et slikt allment utsagn som ikke nødvendigvis berører en selv, enn på egne vegne å rapportere om plaging på jobben. Verken her eller i spørsmålet om diskriminering på boligmarkedet skyldes forskjellen til FAFO-undersøkelsen at denne ble foretatt i Oslo.

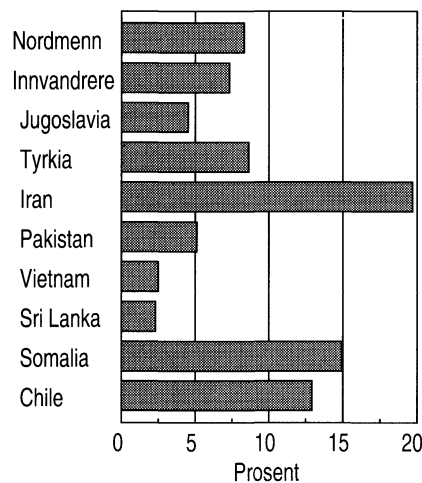
En av tjue misfornøyd med helsevesenet

Våre data om likebehandling i helsevesenet stemmer imidlertid godt overens med FAFOs. Her var da også spørsmålene identiske. I begge undersøkelsene er det vel 80 prosent av de intervjuede som mener at de har fått samme behandling i helsevesenet som det en norsk person ville fått. I vår undersøkelse er det en av tjue (i deres en av ti) som mener å ha fått dårligere behandling enn nordmenn. Somalierne er den av nasjonalitetsgruppene i vår undersøkelse som sjeldnest mener å ha fått samme behandling som nordmenn (seks av ti).

En av fjorten utsatt for vold eller trusler

Diskriminering av innvandrere kan også ta form av fysiske overgrep. I alt er det en av fjorten (7 prosent) av

Figur 16: Andel som i løpet av året har blitt utsatt for vold eller alvorlige trusler, etter landbakgrunn. Prosent

Kilde: Levekår blant innvandrere 1996 og Levekårsundersøkelsen 1995

våre innvandrere som rapporterer å ha blitt utsatt for vold eller alvorlige trusler i løpet av det siste året (figur 16). Andelen er størst blant iranere (20 prosent), somaliere (14 prosent) og chilenerne (13 prosent). Omvendt er det 3 prosent eller færre blant personer med bakgrunn fra Vietnam og Sri Lanka som rapporterer slike hendelser. Blant nordmenn med tilnærmet samme alders-, kjønns- og bosettingsstruktur som innvandrerne er det i alt 8 prosent som rapporterer å ha blitt utsatt for vold eller alvorlige trusler det siste året. I *gjennomsnitt* er det altså ikke flere innvandrere enn nordmenn som rapporterer å ha blitt utsatt for vold eller trusler.

Ikke større frykt for vold eller trusler

Frykten for å bli utsatt for vold eller trusler er også overraskende likt fordelt blant innvandrere og nordmenn. I begge grupper er det en av ni (knappt 12 prosent) som oppgir å ha vært svært eller noe urolig for å bli

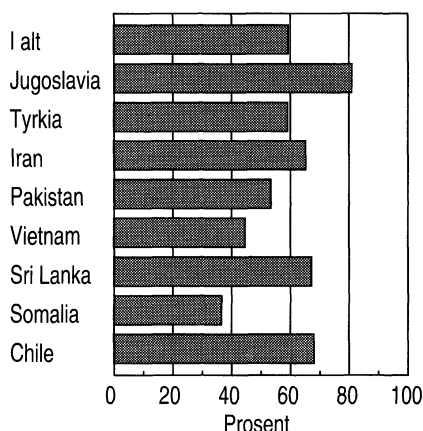
utsatt for vold eller trusler i nærområdet den siste tiden. Andelen som velger kategorien "svært urolig", er bagatellmessig i begge grupper (om lag 1 prosent). Igjen er det personer fra Iran og Somalia som skiller seg ut i forhold til de øvrige innvandrerne. Nærmere en av fire innvandrere fra disse landene rapporterer å ha vært urolig for å bli utsatt for vold eller trusler når de har vært ute alene på stedet der de bor.

Det kan for øvrig noteres en interessant forskjell mellom kjønnene når det gjelder å ha *opplevd* vold eller trusler og å føle *uro* for å bli utsatt for vold eller trusler. Både blant nordmenn og innvandrere er det flere menn enn kvinner som har opplevd vold eller trusler (nærmere dobbelt så mange). Men samtidig er det flere kvinner enn menn som er urolige for dette: Blant nordmenn er det fire ganger så mange, blant innvandrerne nesten dobbelt så mange.

Ressurssterke opplever ikke mer diskriminering

Det er også interessant å undersøke om den samme effekten som ble påvist i FAFO-undersøkelsen, også kan påvises i vår, nemlig at "tendensen til å føle seg diskriminert er størst blant dem med gode norskkunnskaper og høy utdanning" (Djuve og Hagen 1995). Dette ble tolket som et uttrykk for at "ressursrike personer i større grad enn andre er oppmerksomme på hvilke samfunnsmessige mekanismer de rammes av". Vi kan ikke finne dette i vårt materiale. Verken opplevelse av diskriminering i boligmarkedet, på arbeidsplassen eller i helsevesenet, eller å ha blitt utsatt for vold eller trusler har noen signifikant sammenheng med personens utdanningsnivå eller ferdighet i norsk. I stedet synes det som om det er de minst privilegerte med hensyn til bolig og fysisk arbeidsmiljø som oftest rapporterer om diskriminering på henholdsvis

Figur 17: Andel med en god norsk venn, etter landbakgrunn. Prosent

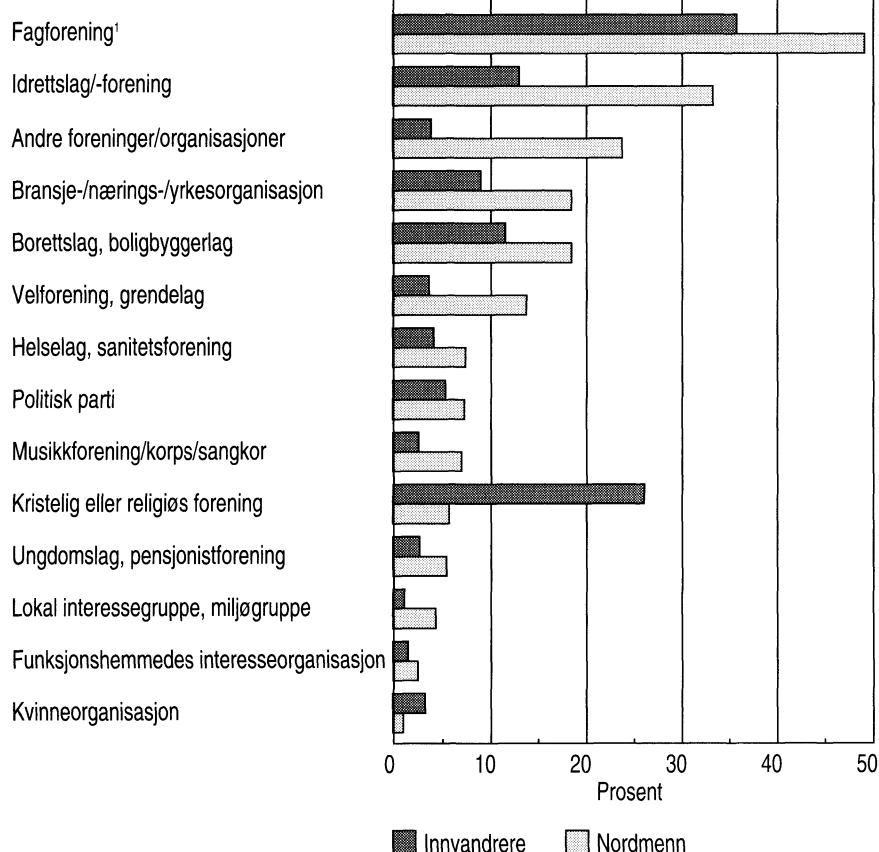
Kilde: Levekår blant innvandrere 1996

boligmarkedet og arbeidsplassen.⁸ Når det gjelder vold og trusler, er det de yngste (16-24 år) og menn som oftest rapporterer om dette.

Seks av ti har en god norsk venn

Å ha norske venner er et uttrykk for kontakt med det norske samfunnet. Mangel på norske venner kan signalisere utelukkelse eller isolering. I FAFO-undersøkelsen oppgav bare hver fjerde flyktning å ha en norsk venn. I vår undersøkelse svarer seks av ti innvandrere at de har en god norsk venn (figur 17). Andelen er størst blant personer med bakgrunn fra det tidligere Jugoslavia (åtte av ti) og lavest blant personer fra Vietnam og Somalia (om lag fire av ti). Det er for øvrig lett å finne en bakgrunnsfaktor som tydelig henger sammen med sjansen for å ha en god norsk venn. Det er språkferdighet. Årsaksretningen kan imidlertid også her gå begge veier: Ferdighet i norsk gjør det lettere å etablere og opprettholde vennskap med nordmenn, samtidig som vennskapet i seg selv gjør det lettere å bli bedre i språket.

Figur 18: Andel som er medlem av forskjellige organisasjoner eller foreninger. Nordmenn og innvandrere fra åtte ikke-vestlige land. Prosent

¹ Andelen er her beregnet av de sysselsatte

Kilde: Levekår blant innvandrere 1996 og Levekårsundersøkelsen 1995

Flere ensomme

Andelen som oppgir at de er ensomme, er like fullt større blant innvandrerne enn blant nordmenn. Vel fire av ti innvandrere sier at de ofte eller av og til føler seg ensomme, mens knapt to av ti nordmenn sier det samme. Blant iranere og somaliere er andelen ensomme over 50 prosent. En av grunnene til at innvandrerne oftere enn nordmenn oppgir at de er ensomme, kan være at de har foreldre og søsken i hjemlandet som de savner. Som nykommere bor de også selv ofte alene. For eksempel bor vel en firedel av iranerne og somaliene

for seg selv. Temaet sosial kontakt og familierelasjoner vil bli nærmere belyst i en senere artikkel.

Lavere organisasjonsdeltakelse

De åtte innvandrerguppene er i mindre grad medlemmer av organisasjoner enn nordmenn (figur 18). Mens f.eks. 49 prosent av nordmenn er medlem av en fagorganisasjon (veid tall), gjelder det samme 36 prosent av innvandrerne. Andelen som er medlem i idrettslag og -foreninger, er 20 prosentpoeng lavere blant innvandrere enn blant nordmenn. På ett område er imidlertid andelen

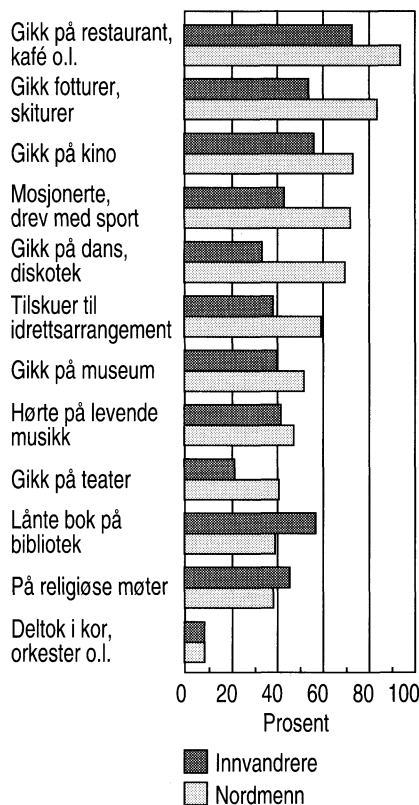
organisasjonsmedlemmer større blant innvandrerne enn blant nordmenn: Det religiøse. Mens bare 6 prosent av nordmenn oppgir å være medlem av en religiøs forening, gjelder det samme 26 prosent av innvandrerne. Det framgår tydelig av dette at nordmenn stort sett unnlater å nevne medlemskap i Den norske kirke.

Likevel synes svarene å tyde på at innvandrere som først er medlem i en organisasjon, ofte er vel så aktive som nordmenn. Både når det gjelder idrettslag/-forening, ungdomslag, velforening og bransje-/nærings- eller yrkesorganisasjon, oppgir en større andel av medlemmene blant innvandrerne at de er "svært aktive" enn blant nordmenn. Et unntak gjelder medlemmene av religiøse organisasjoner. En tredel av de norske medlemmene av slike organisasjoner betegner seg som "svært aktive", mens bare vel et av ti innvandrermedlemmer gjør det samme.

Flere bruker biblioteket

Innvandrere deltar sjeldnere enn nordmenn i det vi oppfatter som vanlige fritidsaktiviteter. F.eks. rapporterer vel åtte av ti nordmenn å ha gått fotturer eller skiturer i skog og mark eller på fjellet i løpet av de siste tolv månedene, mens bare noe over halvparten av innvandrerne har gjort det samme (figur 19). Likeledes har færre innvandrere vært på restaurant eller kafé, gått på kino, dans eller diskotek, vært på museum eller mosjonert eller drevet med sport. På den annen side er det flere innvandrere enn nordmenn som oppgir å ha benyttet biblioteket (hhv. seks mot fire av ti) eller gått på religiøse møter de siste tolv månedene. Tilsvarende tendens ble funnet i 1983 (Støren 1987). Bibliotekene har gjerne aviser og litteratur på innvandrernes morsmål. Betydningen av at bibliotekstjenesten er gratis, bør heller ikke undervurderes. En større andel av inn-

Figur 19: Andel som utførte diverse fritidsaktiviteter i løpet av de siste 12 månedene. Nordmenn og innvandrere fra åtte ikke-vestlige land. Prosent

Kilde: Levekår blant innvandrere 1996 og Levekårsundersøkelsen 1995

vandrerbarna går likeledes på biblioteket eller deltar i religiøse barneaktiviteter enn barn av ikke-innvandrere.

Et nyansert bilde

I denne undersøkelsen har vi presentert viktige sider ved levekårene blant innvandrere fra åtte forskjellige ikke-vestlige land, og sammenliknet dem med levekårene for nordmenn med samme alders-, kjønns- og bostedsprofil som innvandrerne. Innvandrerne har gjennomgående lavere utdanning enn nordmenn. Andelen som er sysselsatt, er også langt lavere. Det er likeledes større forskjell mellom kjøn-

nene med hensyn til andelen sysselsatte blant innvandrerne enn blant nordmenn.

Utdanning, språkferdighet, ankomstår og innvandringsgrunn er faktorer som påvirker innvandrernes sjanser på arbeidsmarkedet. Selv om utdanning bedrer jobbsjansene, er andelen sysselsatte likevel betydelig større blant høyt utdannede nordmenn enn blant høyt utdannede innvandrere. Til tross for dette anfører bare to av ti høyt utdannede og arbeidsløse innvandrere diskriminering som forklaring på at de ikke er i arbeid.

Innvandrerne har langt lavere disponibel husholdsinntekt pr. forbruksenhet enn nordmenn. I gjennomsnitt utgjør deres disponible husholdsinntekt pr. forbruksenhet bare 58 prosent av nordmenns. Dette fører til at om lag tre av ti innvandrerhushold faller under grensen som i EU betraktes som en grense for lavinntekt. Denne defineres som halve medianen av disponibel husholdsinntekt pr. forbruksenhet for befolkningen som helhet. I 1994 gikk denne grensen ved om lag 52 000 kroner.

Innvandrerens beskjedne økonomiske ressurser fører bl.a. til at de bor billigere og trangere enn nordmenn. De er oftere leietakere eller borettslags-eiere og bor sjeldnere i enebolig. Den grunnleggende standarden i innvandrernes boliger er imidlertid ikke særlig dårligere enn i nordmenns boliger.

En av fem innvandrere rapporterer at de har blitt diskriminert på boligmarkedet, en av sju at de har blitt plaget på jobben på grunn av sin innvandrerbakgrunn, og en av fjorten at de har blitt utsatt for vold eller alvorlige trusler. Selv om ethvert diskrimineringstilfelle er ett for mye, synes disse tallene å være lavere enn tidligere antatt. Andelen som rapporterer å ha blitt utsatt for vold eller trusler, er

ikke høyere blant innvandrerne. Vi finner heller ikke tegn som tyder på at det er de mest ressurssterke, i betydningen mest språkmektige og høyest utdannede, som oftest rapporterer om diskriminering. Snarere er det personer med lavstatuspreget bolig- og arbeidssituasjon som melder om diskriminering.

1. Median: Den verdi som deler en ordnet fordeling i to like store deler.

2. Intervjutidspunktet ligger fra en til seks måneder etter referansetidspunktet for registeropplysningene. Enkelte personer på kvalifiseringstiltak kan således ha kommet i ordinært arbeid innen de ble intervjuet. Vi har valgt å ignorere denne feilkilden og støtte oss til registeropplysningene.

3. I 1960 mente f.eks. ni av ti at gifte kvinner ikke bør ta arbeid utenfor hjemmet dersom familien har små barn (Holter 1993, s. 366).

4. I modellen inngår faktorene kjønn, alder, landbakgrunn, utdanning, ankomstår, språkkunnskaper og innvandringsgrunn. Nettoeffekten av bakgrunnsfaktorene estimeres ved hjelp av logistisk regresjon. Den avhengige variabelen er log odds for et bestemt utfall (her: være i arbeid), hvilket omtales som "sjansen".

5. Personer med utdanning på høyskole-/universitetsnivå har 13 års utdanning eller mer, mens personer med fullført videregående utdanning har 11-12 års utdanning.

6. Sysselsatte defineres her og senere i artikkelen på grunnlag av intervjuopplysningene om sysselsetting, eksklusivt personer på kvalifiseringstiltak pr. 1. kvartal 1996.

7. Alle som besvarte spørsmålet, er her regnet med, også personer på kvalifiseringstiltak. Dette gjør at andelen som rapporterer diskriminering på arbeidsplassen, blir svakt høyere enn om personer på kvalifiseringstiltak var blitt holdt utenfor.

8. Bl.a. har leietakere og personer som rapporterer støy fra naboen og hærverk i nabola- get, høyere sjanse for å rapportere diskriminering på boligmarkedet. Likeledes har personer som vanligvis utsettes for støy i arbeidet, trekk, ensidige bevegelser og tunge løft, høyere sjanse for å rapportere plaging på jobben pga. sin innvandrerbakgrunn. Model- lene estimeres ved logistisk regresjon og

inneholder, foruten variablene som er nevnt ovenfor, de samme som nevnes i fotnote 4.

Litteratur

Blom, Svein (1996): *Inn i samfunnet? Flyktningkull i arbeid, utdanning og på sosialhjelp*. Rapporter 96/5, Statistisk sentralbyrå.

Djuve, Anne Britt og Kåre Hagen (1995): *"Skaff meg en jobb!" Levekår blant flyktninger i Oslo*. FAFO-rapport 184, Forskningsstiftelsen FAFO.

Hansen, Thorbjørn (1995): Notat om boligpolitisk beretning for Oslo 1960-1990, Norges byggforskningsinstitutt.

Holter, Harriet (1993): Familie og samliv. I Bjørn Alstad (red.): *Norske Meninger 1946-93, Bind 2: Norge og nordmenn*. Sigma Forlag.

Statistisk sentralbyrå (1995): Grunntabeller. Arbeidsmarkedsstatistikk for innvandrere og utenlandske statsborgere, 4. kvartal 1995.

Statistisk sentralbyrå (1996): Grunntabeller. Arbeidsløshets- og tiltaksstatistikk for innvandrere, 2. kvartal 1996

Støren, Liv Anne (1987): *Levekår blant utenlandske statsborgere 1983*. Sosiale og økonomiske studier 63, Statistisk sentralbyrå.

Vassenden, Elisabetta (1995): The register of the level of education: a product of the integration of other registers, census and surveys. Notater 95/4, Statistisk sentralbyrå.

Aaberge, Rolf, Arne S. Andersen og Tom Wennemo (1996): Omfang, nivå og fordeling av lavinntekter i Norge, 1979-1993. I Annika Puide (red.): *Den nordiska fattigdomens utveckling och struktur*. TemaNord 1996:583, Nordisk ministerråd, København.

Svein Blom er førstekonsulent i Statistisk sentralbyrå, Seksjon for demografi og levekårsforskning

Agnes Aall Ritland er førstekonsulent i Statistisk sentralbyrå, Seksjon for intervjuundersøkelser.